

Sygn. akt III UK 101/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 września 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Krzysztof Rączka

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania A. U.

od decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

o odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy w gospodarstwie rolnym,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 10 września 2020 r.,

skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Okręgowego Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w K.

z dnia 27 października 2017 r., sygn. akt IV Ua (...),

1. oddala skargę kasacyjną,

2. zasądza od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w K. na rzecz radcy prawnego M. L. kwotę 120 (sto dwadzieścia) zł tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej wnioskodawczyni w postępowaniu kasacyjnym, podwyższoną o stawkę podatku od towarów i usług.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 27 października 2017 r. oddalił apelację A. U. od wyroku Sądu Rejonowego w K. z dnia 10 lutego 2017 r., oddalającego jej odwołanie od decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 19 grudnia 2016 r., odmawiającej prawa do jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej, jakiemu miała ulec w dniu 2 marca 2009 r.

W sprawie ustalono, że A. U. w dniu marca 2009 r. wracała do domu, po odebraniu z naprawy silnika elektrycznego, który potrzebny jej był do prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego. Wtedy została zaproszona przez znajomą K. M. na herbatę. Przy tej okazji chciała poprosić J. M. o zamontowanie tego silnika do piły tarczowej. W trakcie tego spotkania, które trwało około 3 godzin, oprócz herbaty ubezpieczona wraz z gospodarzami wypila butelkę wina. Następnie, wracając około godziny 21:00 w towarzystwie J. M. do domu, niespodziewanie wpadła nogą w zagłębienie terenu. Na miejsce wezwana została karetka pogotowia, która udzieliła ubezpieczonej pierwszej pomocy i przewiozła ją do szpitala, gdzie, po stwierdzeniu złamania kostek prawego podudzia z przemieszczeniem ubezpieczona, poddana została specjalistycznemu leczeniu na Oddziale Chirurgii Urazowo - Ortopedycznej. Zdarzenie to wnioskodawczyni zgłosiła w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Placówce Terenowej w S. w dniu 8 listopada 2016 r.

W ocenie Sądu Okręgowego, ubezpieczona, zatrzymując się w domu K. i J. M. na około 3 godziny i spożywając tam alkohol, przerwała związek z pracą rolniczą. Tym samym powrót do domu z silnikiem elektrycznym, z dłuższym przystankiem w domu M., nie można zaliczyć do pracy związanej z pracą w gospodarstwie rolnym. Zdarzenie nie miało związku z wykonywaniem zwykłych czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej albo w związku z wykonywaniem tych czynności poza terenem gospodarstwa, ani też w drodze do miejsca wykonywania czynności albo w drodze powrotnej.

A. U. zaskarżyła powyższy wyrok skargą kasacyjną, zarzucając:

1. naruszenie przepisów postępowania mogące mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie art. 233 § 1 k.p.c., przez dowolną, a nie swobodną ocenę

zgromadzonego materiału dowodowego oraz wewnętrzną sprzeczność dokonanej przez Sąd Okręgowy oceny materiału dowodowego przez wskazanie, że z uwagi na upływ czasu nie jest możliwa ocena wiarygodności zeznań ubezpieczonej i świadka przy równoczesnym oparciu rozstrzygnięcia na okolicznościach dla wnioskodawczyni niekorzystnych, a wynikających z tych samych dowodów, oraz nieustalenie, czy w chwili zdarzenia ubezpieczona istotnie pozostawała w stanie po użyciu alkoholu, a jeśli tak, to czy w stopniu pozwalającym na stwierdzenie zerwania związku z pracą rolniczą, co nie pozwoliło na dokonanie wszechstronnej oceny dowodów, prawidłowe ustalenie stanu faktycznego w niniejszej sprawie i wydanie właściwego rozstrzygnięcia,

2. naruszenie prawa materialnego: (-) art. 11 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r. poz. 174) w związku z art. 10 ust. 1 pkt 1 tej ustawy, przez jego nieprawidłowe zastosowanie skutkujące uznaniem, że zdarzenie, jakiemu uległa ubezpieczona w dniu 2 marca 2009 r., nie było wypadkiem przy pracy rolniczej, a w konsekwencji odmową przyznania odszkodowania z tytułu związanego z tym uszczerbku na zdrowiu; (-) art. 45 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, przez jego nieuwzględnienie w niniejszej sprawie, co skutkowało przyjęciem za prawidłowy stanu faktycznego nieodpowiadającego rzeczywistości.

Wskazując na powyższe, skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania w innym składzie, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i uwzględnienie apelacji ubezpieczonej oraz stwierdzenie, że zdarzenie z dnia 2 marca 2009 r. było wypadkiem przy pracy rolniczej, z którego to tytułu przysługuje jej jednorazowe odszkodowanie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., należy podkreślić, że wyłączenie w art. 398³ § 3 k.p.c. z podstaw skargi kasacyjnej zarzutów dotyczących oceny dowodów pozbawia skarżącego możliwości powoływania się na zarzut naruszenia zasady swobodnej oceny dowodów przewidzianej w art. 233 § 1 k.p.c.

Przepis art. 398³ § 3 k.p.c. wprowadzie nie wskazuje *expressis verbis* konkretnych przepisów, których naruszenie, w związku z ustalaniem faktów i przeprowadzaniem oceny dowodów, nie może być przedmiotem zarzutów wypełniających drugą podstawę kasacyjną, nie ulega jednak wątpliwości, że obejmuje on art. 233 k.p.c., bowiem właśnie ten przepis określa kryteria oceny wiarygodności i mocy dowodów (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 26 kwietnia 2006 r., V CSK 11/06, LEX nr 230204; z dnia 4 stycznia 2007 r., V CSK 364/06, LEX nr 238975; z dnia 5 września 2008 r., I UK 370/07, LEX nr 785533; z dnia 23 listopada 2005 r., III CSK 13/05, OSNC 2006 nr 4, poz. 76; z dnia 19 października 2010 r., II PK 96/10, LEX nr 687025; z dnia 24 listopada 2010 r., I UK 128/10, LEX nr 707405 oraz z dnia 24 listopada 2010 r., I PK 107/10, LEX nr 737366). Oznacza to, że spór o ocenę poszczególnych dowodów i ustalenie stanu faktycznego nie może być przenoszony do postępowania przed Sądem Najwyższym, który jest związany - zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c. - ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29 października 2008 r., IV CSK 228/08, LEX nr 475287).

Wobec nieskuteczności zarzutu dotyczącego przepisu postępowania, do rozpoznania dalszych zarzutów skargi kasacyjnej odnoszących się do prawa materialnego istotny jest stan faktyczny stanowiący podstawę zaskarżonego wyroku (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Zgodnie z art. 11 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, za wypadek przy pracy rolniczej uważa się nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną, które nastąpiło podczas wykonywania czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej albo pozostających w związku z wykonywaniem tych czynności: 1) na terenie gospodarstwa rolnego, które ubezpieczony prowadzi lub w którym stale pracuje, albo na terenie gospodarstwa domowego bezpośrednio związanego z tym gospodarstwem rolnym lub 2) w drodze ubezpieczonego z mieszkania do gospodarstwa rolnego, o którym mowa w pkt 1, albo w drodze powrotnej, lub 3) podczas wykonywania poza terenem gospodarstwa rolnego, o którym mowa w pkt 1, zwykłych czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej albo w związku z wykonywaniem tych czynności, lub 4) w drodze do miejsca wykonywania czynności, o których mowa w

pkt 3, albo w drodze powrotnej.

Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 maja 1999 r., II UKN 652/98 (OSNAPIUS 2000 nr 15, poz. 592), w ustawowym ujęciu wypadku przy pracy rolniczej (art. 11 ust. 1) można dopatrzeć się istnienia dwu kręgów ochrony ubezpieczeniowej: pełnej i bezwarunkowej - co do wypadków mających miejsce na terenie gospodarstwa rolnego, które poszkodowany prowadzi lub w którym pracuje, oraz ograniczonej - przez wymagania co do okoliczności nastąpienia wypadku, gdy dochodzi do niego poza terenem tego gospodarstwa. Tu chroniony jest tylko taki wypadek, który zaistniał podczas wykonywania zwykłych czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej, albo w związku z wykonywaniem takich czynności. Zdarzenie będące wypadkiem chronionym w prawie ubezpieczeń społecznych musi być powiązane z sytuacją podlegającą ochronie związkiem przyczynowym, czasowym, miejscowym i funkcjonalnym z pracą rolniczą, przy czym nie musi przybierać postaci adekwatnego związku przyczynowego w rozumieniu doktryny prawa cywilnego. Przy ocenie, czy wypadek zdarzył się przy pracy rolniczej, chodzić może o bezpośredni związek czasowy między wypadkiem a wykonywaniem typowych czynności rolnika (w czasie siewu, orki, obrządku itp.), tudzież o celowy związek wykonywanej czynności z działalnością rolniczą, nakierowanie jej na określony cel, jakim jest racjonalna gospodarka w konkretnym gospodarstwie rolnym, a więc o takie czynności, które z istoty swej związane są z potrzebami oraz prowadzeniem gospodarstwa - zgodnie z jego celem gospodarczym - i które w sposób znaczący przyczyniają się do właściwego jego funkcjonowania. Ze względu na różnorodność gospodarstw rolnych zakres i rodzaj tych czynności nie można ich z góry określić, jednak w każdym przypadku chodzi o takie czynności, bez których funkcje gospodarstwa nie mogłyby być zrealizowane (por. także wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 25 maja 1999 r., II UKN 652/98, OSNAPIUS 2000 nr 15, poz. 592; z dnia 12 stycznia 2001 r., II UKN 176/00, OSNAPIUS 2002 nr 17, poz. 416; z dnia 3 sierpnia 2005 r., I UK 327/04, OSNP 2006 nr 9-10, poz. 163).

Kierując się tymi poglądami, Sąd Najwyższy (w przywołanym wyżej wyroku II UKN 652/98) uznał, że spotkanie towarzyskie połączone ze spożywaniem alkoholu, nawet jeśli odbywa się w obrębie gospodarstwa rolnego czy domowego,

nie stanowi czynności mającej charakter pracy rolniczej. Natomiast wyroku z dnia 27 stycznia 1999 r., II UKN 421/98 (OSNAPiUS 2000 nr 6, poz. 242) Sąd Najwyższy przyjął, że ubezpieczony, który w drodze powrotnej z miejsca wykonywania czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej do domu wprowadza się w stan upojenia alkoholowego, przerywa drogę powrotną do domu w rozumieniu art. 11 ust. 1 pkt 4 ustawy, co nie zezwala na uznanie śmiertelnego wypadku, jakiemu uległ w drodze do domu za wypadek przy pracy rolniczej. Także i w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 sierpnia 2003 r., II UK 373/02 (OSNAPiUS 2000 nr 1, poz. 34) stwierdzono, że stan upojenia alkoholowego zrywa związek z pracą rolniczą. O ile zatem w wyrokach II UKN 421/98 i II UK 373/02 mowa jest o zerwaniu więzi z pracą rolniczą ze względu na stan upojenia alkoholowego, o tyle w wyroku II UKN 652/98 wykluczono *a limine* możliwość wykonywania pracy rolniczej w czasie spotkania towarzyskiego połączonego ze spożywaniem alkoholu.

W przedmiotowej sprawie, ponieważ zdarzenie z dnia 2 marca 2009 r. nastąpiło poza gospodarstwem rolnym i domowym oraz nie w drodze z mieszkania do gospodarstwa rolnego, w grę może wchodzić jedynie rozważenie możliwości zakwalifikowania ustalonych okoliczności jako wypadku przy wykonywaniu „zwykłych czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej” (art. 11 ust. 1 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników) albo w drodze z miejsca wykonywania tych czynności (art. 11 ust. 1 pkt 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników). Tym samym nie jest uzasadniony zarzut naruszenia art. 11 ust. 1 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, który dotyczy wypadku na terenie gospodarstwa rolnego i związanego z nim gospodarstwa domowego. Już z tego powodu skarga kasacyjna jest nieskuteczna, bowiem przypomnieć należy, że Sąd Najwyższy, po myśli art. 398¹³ § 1 k.p.c., jest związany nie tylko granicami zaskarżenia ale również granicami jej podstaw. Oznacza to, że jeżeli skarżący w podstawach skargi kasacyjnej nie wskazał konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego jako wadliwie zastosowanego lub niezastosowanego czy też naruszonego w sposób mogący mieć istotny wpływ na wynik sprawy, Sąd Najwyższy nie może zaskarżonego wyroku poddać kontroli z punktu widzenia naruszeń innych przepisów niż wskazane w podstawach.

Dodać też można, że do „zwykłych czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej” niewątpliwie należałby odbiór silnika z naprawy. Jednakże poza ich zakres wykracza udział w spotkaniu towarzyskim. Zerwanie zatem więzi z pracą rolniczą nie polegało na wprowadzeniu się ubezpieczonej w stan upojenia alkoholowego (stąd nieistotny jest jego stopień), ale na podjęciu czynności, które nie miały żadnego związku z prowadzeniem działalności rolniczej (udział w spotkaniu towarzyskim), co jednocześnie powoduje, że droga powrotna, w czasie której zdarzył się wypadek, nie była drogą z miejsca wykonywania czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej.

Ponieważ skarżąca skutecznie nie podważyła stanowiska Sądu, że zdarzenie z dnia 2 marca 2009 r. nie było wypadkiem przy pracy rolniczej, to również pozbawiony podstaw jest zarzut naruszenia art. 45 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto po myśli § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 68).